

REMISSYTTRANDE

2017-10-02

Dnr: 0171/17

Er referens: Ju2017/05546/L5

Justitiedepartementet

Straffrättsenheten

103 33 Stockholm

Remissyttrande över promemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25)

Brottsförebyggande rådet (Brå), har fått rubricerad promemoria på remiss och yttrar följande.

Brå delar i allt väsentligt utredningens bedömning om behovet av att införa fler ungdomspåföljder av olika ingripandegrad för att undvika frihetsberövande påföljder, vuxenpåföljder och höga bötesstraff i de fall då nuvarande ungdomspåföljder inte är tillräckligt ingripande. Brottsförebyggande rådet tillstyrker därmed utredningens förslag om att införa påföljderna ungdomstillsyn och ungdomsövervakning. Enligt Brås mening finns det dock aspekter som behöver övervägas ytterligare i den fortsatta beredningen. Aspekterna rör framför allt huvudmannaskapen samt de brottsförebyggande effekterna.

Ungdomstillsyn

Skillnaderna mellan påföljderna

Som Brå förstår beskrivningen av det konkreta innehållet i den föreslagna påföljden är den tänkt att omfatta träffar med en kontaktperson samt även påverkansprogram eller annan särskilt anordnad verksamhet i de fall sådan bedöms vara lämplig. Kontaktpersonen kan vara en så kallad särskilt kvalificerad kontaktperson eller någon i den unges närhet. Samtalskontakt och olika påverkansprogram är de vanligaste behandlingsinsatserna som socialtjänsten använder i arbetet med unga lagöverträdare. En utdömd ungdomsvård kommer därför mycket ofta ha samma konkreta innehåll som en utdömd ungdomstillsyn. I de fall där ungdomstjänst utdöms och den särskilt anordnade verksamheten utgör huvuddelen av verkställigheten kommer även den i stor utsträckning att innehållsmässigt likna ungdomstillsyn. Ungdomstillsyn är tänkt att som påföljd när det saknas förutsättningar för ungdomsvård eller ungdomstjänst, men det kan medföra ett pedagogiskt problem att förklara för de unga vad som skiljer ungdomstillsyn från de övriga påföljderna.

Ungdomsövervakning

Brottslighetens art

Vid bedömningen av om påföljden kan anses tillräckligt ingripande ska, vid sidan om brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet, även brottslighetens art vägas in enligt utredningen. Som Brå tidigare påpekat i remissyttrandet över betänkandet Nya påföljder, är dock det faktum att den unge har begått ett grovt brott inte alltid liktydligt med en hög risk för återfall. Vård och tillsynsbehovet bland dem som begår brott går således inte alltid hand i hand med hur allvarligt det begångna brottet är utstraffvärdessynpunkt. Däremot är tidigare återfall i brott en viktig indikator på risken för nya brott. De som begått ett grovt brott har alltså inte alltid behov av omfattande insatser.

Huvudmannaskap

Brå ställer sig också tveksamt till att SiS har resurser och regional representativitet i landet för ett så omfattande och resurskrävande uppbyggnadsarbete. SiS driver i dagsläget 24 ungdomshem, varav 6 har platser för dömda till slutna ungdomsvård, och kan ha erfarenhet av verksamhet med fotboja. Man driver också 11 så kallade LVM-hem för tvångsvård av vuxna missbrukare. Förutom detta har SiS inte någon ytterligare verksamhet lokalt i landets olika kommuner. Det innebär alltså att SiS kommer att behöva bygga upp en helt ny regional organisation med utredningsteam, koordinatörer, personal för på- och avbojning, systemövervakning och liknande. Utredaren förordar också att införandet inte ska föregås av någon försöksverksamhet utan införas skarpt i hela landet.

Vid både planering och genomförande av påföljden ska dessutom SiS och socialtjänsten samarbeta. Socialtjänstens medverkan är av avgörande betydelse, dels med hänsyn till den information och de förkunskaper som socialtjänsten har, dels med hänsyn till att många av de insatser som kan bli aktuella ligger under socialtjänstens ansvars- och kompetensområde. Det kommer kräva särskilda lösningar, som det ännu inte finns några erfarenheter av, och som också talar för vikten av en föregående försöksverksamhet.

Mot den bakgrunden anser Brå att det är ett bättre alternativ att huvudmannaskapet ligger hos Socialtjänsten eller frivården.

Helghemarrest och elektronisk övervakning

Syftet med helghemarrest är att påföljden ska utgöra en kännbar och reell inskränkning i den unges frihet, utan att vara frihetsberövande eller isolerande. Samtidigt ska påföljden bidra till att bryta ett destruktivt beteende och syfta till att avhålla den unge från fortsatt kriminalitet. Forskning har dock inte kunnat påvisa att en åtgärd som innebär att den unga inskränks till att vistas i hemmet under särskilda tidpunkter leder till att bryta det destruktiva beteendet. En nyligen avslutad metaanalys, där man studerade tio olika studier av effekter av rörelsebegränsning till hemmet i USA, visar att en sådan åtgärd inte har någon betydande påverkan på ungdomarnas brottslighet.¹ Brottsligheten minskade visserligen något under just den tid de hade helghemarrest, men inte totalt sett.

Vidare talar den forskning som finns inte för att husarrest med elektronisk övervakning är en lämplig påföljd för ungdomar med tung brottsproblematik. De har svårt att rätta sig efter kraven och situationen blir mycket belastande för hela familjen.² I studien redovisas ett försök med GPS-övervakning av tungt belastade unga kriminella. Två tredjedelar fullföljde inte påföljden och över 90 procent återföll inom ett år. Om en stor del av de unga kommer att bryta mot de regler som satts upp riskerar påföljden att bli kontraproduktiv. Brå utesluter dock inte att effekterna av att dömas till frihetsberövande insatser under en kortare tid har ännu större nackdelar. Det finns emellertid inga utvärderingar som ställt effekterna av de två alternativen emot varandra.

Brå ställer sig också frågande till om fotboja med GPS fungerar på ett tillförlitligt sätt. Ungdomsövervakning är tänkt att i första hand användas för så kallad hemhelgarrest. Andra varianter på begränsning i rörelsefriheten nämns dock också: förbud att under vissa tider vistas på en särskild plats, förbud att under vissa tider lämna en särskild plats eller en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på särskild plats. Den typ av fotboja som använts inom Kriminalvårdens IÖV-verksamhet under lång tid och som fungerar tillfredsställande bygger på att fotbojan larmar om den kommer för långt ifrån en basstation som finns i hemmet. Det finns ingen anledning att anta att en sådan teknik inte skulle kunna fungera även vid helg-hem-arrest. De andra varianterna på begränsning av rörelsefriheten kräver dock en helt annan teknik där fotbojan genom GPS-teknik sänder sin

¹ Wilson, David B., Ajima Olaghere, and Charlotte Gill (2016). Juvenile Curfew Effects on Criminal Behaviour and Victimization: A Campbell Collaboration Systematic Review. *Journal of Experimental Criminology*, 12, 167-186.

² Ellis, T., Pamment, N., Lewis, C. (2009). Public protection in youth justice? The intensive supervision and surveillance programme from the inside. *International Journal of Police Science & Management*, 11:4, s. 393-413.

position till en mottagare som registrerar var någonstans den dömde befinner sig. I dag används GPS-fotboja vid särskilt utvidgat kontaktförbud och vid utsluss från sluten ungdomsvård. Ingen av dessa används i någon särskild utsträckning. Enligt en Brå-rapport från 2015³ hade totalt två personer meddelats särskilt utvidgat kontaktförbud. En intressant fråga i sammanhanget är varför gps-boja inte används i någon större utsträckning? Är tekniken tillräckligt tillförlitlig? Är tekniken resurseffektiv?

Brå ställer sig också frågan om det i alla lägen är ändamålsenligt att döma unga till att vistas i hemmet. Man kan på goda grunder anta att många som kommer att dömas till ungdomsövervakning inte kommer från lugna, stabila och välfungerande hem. Vidare kan man tänka sig situationer där den dömde begått brott mot andra familjemedlemmar. Det är enligt Brås mening av stor vikt att hänsyn tas till den dömdes personliga förhållanden och inte får en negativ inverkan på den unge eller dess familjemedlemmar.

Detta yttrande avges av generaldirektör Erik Wennerström efter föredragning av t.f. enhetschef Nadja Bogestam. I beredningen har utredare Jonas Öberg samt forskningsrådet Stina Holmberg deltagit.

Erik Wennerström

Nadja Bogestam

³ Brå 2015:3